

Den 12. april 1891 blev Oslo Håndverker Sangforenings orden stiftet. Den har således bestått i 50 år.

I noen tid hadde man innen foreningen drøftet opprettelsen av en sangerorden, idet der var uttalt ønske om å kunne få anledning til å belønne ivrige og opofrende sangere, som ved flittig fremmøte eller på annen måte hadde bidratt til foreningens fremgang og vekst. Saken fikk mange tilhengere og talsmenn bl. a. i foreningens representanter ved festligheter i Studentenes og Handelsstandens Sangforeninger, hvor medlemmene allerede i årrekker hadde båret sine dekorasjoner og medaljer.

Foranledningen til at man i mai 1890 for alvor tok saken op i foreningen, var en skrivelse fra bokbinder *J. P. Gulbrandsson* til sangforeningens styre, hvori han opfordrer dette til å fremsette forslag om opprettelse av en orden. Skrivelsen var sålydende:

«Undertegnede tillader sig herved at henstille til den ærede Bestyrelse at den paa førstkommende Generalforsamling fremsætter Forslag om Stiftelse af en Orden inden Sangforeningen, til Belønning af Sangere som har gjort sig fortjent dertil, enten ved flittig Fremmøde eller paa anden Maade virket for Foreningens Trivsel.

Skulde Forslaget vinde Bifald anser jeg det heldigst, at der paa Generalforsamlingen vælges en Komité til at udarbejde Statuter, Udkast til Ordenens Udseende etc.

Høiagtelsesfuldt
J. P. Gulbrandsson.»

Forslaget blev fremsatt på generalforsamlingen 21. mai s. å. Efter en kort debatt, hvorav det fremgikk at saken hadde alles sympati, blev en komité nedsatt. I fellesskap med styret fikk denne i oppdrag å utarbeide forslag til lover etc. De valgte komitémedlemmer blev: *J. P. Gulbrandsson, Gustav Larsen, Linge* og *Petter Næss*. Styret bestod av: *Otto Norby* (formann), *Petter Hansen*, *H. Krage* og *Jacob Winger*.

Oslo Håndverker Sangforening feiret sit 100-års jubileum 7. november 1945, den dag foreningen for 100 år siden blev stiftet av komponisten Johan Gottfried Conradi.

Blant de 200 deltagere var innbudt en række av byens autoriteter og kunstnere samt formennene og dirigentene for de 4 store sangforeninger, desuten formannen for en rekke utenbys håndverkersangforeninger. Under middagen blev foreningens ærespresident, faktor *C. Hanssen*, tildelt H. M. Kongens fortjenstmedalje i gull.

Festen blev holdt i Oslo Håndverks- og Industriforenings festsal, var preget av godt sangerbrorskap og forløp i den beste stemning.

Den 4. april 1946 var sangerne samlet med sine damer og en rekke innbudne gjester til ordenspromosjon og utnevnelse av æresmedlemmer i Håndverkerens festsal.

Da det festkledte selskap hadde inntatt sine plasser, toget ordenskollegiet i full ornat inn i salen i høitidelig prosesjon til podiet i salens fond, hvor en baldakin var reist, flankert av foreningens to vakre 6-armede lysestaker. Ordensmesteren, faktor *C. Hanssen*, ønsket selskapet velkommen til promosjonen og ordenssangen ble sunget.

Ordenen av 2. klasse blev tildelt:

Ekspeditør Charles Aakermann.
Boktrykker Asbjørn Hansen.
Tilskjærer Ivar Hansen.
Skredder Martin Herrman.
Ekspeditør Alf Larsen Hohl.
Baker Gunnar Irby.
Boktrykker Julius Jacobsen.
Mekaniker John Lundberg.
Ekspeditør Birger Madsen.

Ordenssang

SKREVVET TIL SANGFORENINGENS 71.ÅRS FEST
24. JANUAR 1919 · AV HANS NILSEN

★

*I kulturens store have
sin misjon en sanger har,
kanskje derfor sangens gave
av et forsyn skjenket var.
Til at stille livets hunger
brød alene er ei alt —
:/: over sangerbrødres tunger
flyter litt av livets salt. :/:*

*Nu er høitidsstunden inne
sangerbror, din høitidsdag!
Ta imot et synligt minne
og som pant et ridderslag.
Ei til pryd kun det skal være,
sangens adelskap har krav!
:/: Sangens skjønn, rike lære
all din ferd blir gjenklang av! :/:*

Johan Gottfried Conradi.
1820—1896.

Johan D. Behrens.
1820—1890.

Håndverkersangens første tid i Oslo.

Foredrag i Oslo Håndverker Sangforening 11. mars 1941.

Av faktor C. Hanssen.

Oslo Håndverker Sangforenings saga er i virkeligheten ikke alene håndverkersangens saga i byen vår, men en vesentlig del av norsk mannssangs historie fra første stund fram til denne dag.

Ved 1840-årenes begynnelse var mannskorsang nesten ukjent her. Fra 1842 eksisterte den private Frimurernes Sangforening og et par private kvartetter, som sang bare til egen fornøyelse. Da trer den mann fram som ofrer sin ungdoms og manndoms beste år i arbeid for sangens fremme: *Johan Gottfried Conradi*.

Den 23-årige musiker gikk i 1843 i gang med en mannssangforening bestående av ca. 20 akademikere og håndverkere. Denne sammenslutning ble således det første offentlige mannskor i vårt land. Jeg har pleyd igjennom atskillige av datidens aviser og tidsskrifter for å etterspore denne forening, men med negativt resultat. Vår kilde er Conradis «Musikkens utvikling i Norge», en liten musikkhistorie som han utgav i 1877 etter offentlig oppdrag. Foreningen assisterte noen ganger ved de kirkekonserter som Lindeman holdt i Vår Frelsers kirke, men etter et par års virke gikk den inn.

Håndverkerne har altså fra aller første stund tatt del i norsk mannssang. Det er neppe tilfeldig at håndverkere var med i vårt første offentlige kor. Henvisning til å søke en vesentlig del av sin utdanning i utlandet hadde de der lært mannskorets eiendommelige virkning å kjenne og kunne gjennom korsangen oppfriske glade ungdomsminner fra vandrelevet.

Samme år som denne forening gikk inn, tok håndverkerne fatt på ny, igjen på foranledning av Conradi. I «Morgenbladet» 8. november 1845 står følgende:

«De Herrer der ønsker at deltage i en Sangforening for Håndverkere, vil behage at tegne deres Navne paa en i Cappelens Boglade udlagt Liste.

Christiania den 7de November 1845.

J. G. Conradi.»

Foreningen kom i stand og vant god tilslutning så vel fra håndverkere som ikke håndverkere. Møtene var stadig godt besøkte. De ble først holdt i høker

Petersens gård i Grensen, senere i malermester Heides gård, Nedre Slottsgate 3, hjemme hos Conradi som den gang bodde ute på festningen og i Borger skolens lokale, overlatt gratis av bestyreren, Haslund. Skolen lå den gang øverst i Kongensgate, hvor Molstads forretningsgård nå ligger.

Nyheten om at håndverkerne hadde begynt å synge firstemt spredtes i det lille og gjennomslukt Christiania med sine 25 000 innbyggere. Utenfor sanglokalet samlet seg mange tilhørere. Også pressen forteller at håndverkerne hadde begynt å synge firstemt, særlig «Morgenbladet» inneholdt flere lengere beretninger herom. Merkelig nok forteller det annet ledende organ «Den Constitutionelle» ikke om håndverkersangen, og det skjønt bladet som medarbeider hadde ingen ringere enn Halfdan Kjerulf. Da Studentersangforeningen samme år ble stiftet inneholdt bladet nokså utførlige meddelelser herom. Studentersangforeningen ble stiftet etter initiativ av Johan D. Behrens, men Kjerulf ble dens første dirigent, etterfulgt i 1849 av Behrens.

1845 var for øvrig et år av grunnleggende betydning i norsk mannssangs historie, idet 3 av hovedstadens ledende sangforeninger i dette år for første gang så dagens lys.

I Handelsstandens Sangforenings 50 års-skrift er merkelig nok ikke med et ord nevnt at Conradi dette år stiftet en sangforening for handelsstanden.

I et brev 31. oktober 1845 skriver Halfdan Kjerulf til broren Hjalmar om sin virksomhet som dirigent i Studentersangforeningen bl. a.: «Studentersangforeningen har ogsaa for saavidt allerede stiftet Nytt, som der opstaaer overalt i Byen mindre Sangforeninger, tildeels private av Studentersangforeningens Medlemmer, deels ogsaa av Andre, Studenter og Ikke-Studenter; saaledes er det nylig constitueret en Sangforening av Handlende under Hr. Conradis Auspisier.»

Conradis musikkhistorie fra 1877 beretter: «I 1845 stiftedes ikke mindre enn tre sangforeninger i byen, nemlig Studentenes som begynte sin virksomhet i september og for hvilken Halfdan Kjerulf ble dirigent, der-

etter kom Handelsstandens sangforening i oktober og Håndverkernes i november, begge stiftet av Conradi. Den av Conradi stiftede forening for handelsstanden bestod kun i et par år som sådan, da de fleste medlemmer sluttet seg sammen i mindre kvartetter under samme ledelse. Men idéen ble opptatt av Johan D. Behrens som i 1847 gjennom bladene innbød til dannelse av en sangforening for handelsstanden. Håndverkernesangforeningen vedble sin virksomhet under Conrads ledelse inntil dennes avreise fra byen i 1848. Medlemmene av foreningen sluttet seg sammen og valgte Johan D. Behrens til dirigent. Byggende på det av hans forgjenger lagte grunnlag har Behrens som instruktør for de 3 sangforeninger utviklet megen virksomhet og i det hele arbeidet med levende interesse og iver for utviklingen av den flerstemte mannssang.»

I Halvorsens Forfatterleksikon står om Conradi (trykt 15. juni 1885, da både Behrens og Conradi ennå levde): «I mai 1843 stiftet han en mannssangforening i Kristiania. I oktober 1845 stiftet han Handelsstandens Sangforening, som dog kun bestod et par års tid, og i november s. å. Håndverkernes Sangforening.»

Håndverks- og Industriforeningens jubileumsskrift 1897, forfattet av sekretær Olaf Munthe, anfører: «Haandværkernes Sangforening stiftedes den 7de Desember 1845. Der skal besynderlig nok være delte Meninger om Tiden for dens Stiftelse, og det uagtet samtidige Blade har fuldt op av Avertissementer og Notiser, der tilfulde giver Besked herom.»

Håndverkernesangforeningen gikk under Conrads inspirerende ledelse fremover. Når det holdtes fest i byen var sangerne selvskrevne deltagere. Hver 17. mai gikk de i spissen for folketøget fra festningsplassen til Krohgstøtten, beundret av slekt, venner og standfeller. De sang dessuten på forskjellige steder i byen den dagen, ved kapproingen på havnen, på festningen og til sist i ridehuset og om aftenen på slottsplassen. Overalt var de med og lot sine patriotiske sanger lyde.

Den 7. desember 1846 feiret sangforeningen sin første årsfest. Den holdtes i Logens store sal, var tallrikt besøkt og meget vellykket, etter hva «Morgenbladet» to dager etter kan berette.

I Håndverkerforeningens sammenkomster deltok sangerne også; etter forslag av bokbinder Fredriksen ble de i 1847 opptatt som ikke-betalende medlemmer av foreningen, hvor de også fikk gratis lokale til sine øvelser.

Om detaljer i omtalen av sangforeningens virksomhet henviser jeg til Kristiania Haandverker Sangforenings Historie, utgitt 1919. Her er sangforeningens liv i disse år nokså utførlig beskrevet, og en vesentlig del av hva jeg nå fremkommer med har jeg allerede i dette skrift gjort rede for. Dog vil jeg ta med en begivenhet som omtales av Kjerulf. Han skriver i et brev 2. oktober 1846 om Kong Oscar I's opphold i byen: «Imorgen vil han besøge den Consert som Tellefsen giver i Den store Logesal. Havde nu Studenterne og vore 2 Quartetter ikke engang for alle besluttet ikke at assistere paa offentlige Consorter (Andres nemlig), saa var her en prægtig Anledning til at lade Majestæten høre, hvad vi havde udrettet. Nu bliver det dog vel blot til en Sang eller to udenfor Palæet uden al Ceremoni, da vi ikke, som Haand-

værkerne iaften, ville brase op med Fakkeltog og Procession etc. etc.»

Et par dager senere skriver han: «Af Studenter-sangforeningens Sang udenfor Palæet bliver rimeligvis Intet. Man finder det temmelig unødigt, da Haandværkerne have givet ham en, og man ikke behøver at rivalisere eller lade Kongen troe, at sligt skulde være Studentersangforeningen magtpaaliggende.»

Man kan ikke la være å legge merke til noe irritasjon hos Kjerulf over håndverkernes foretak-somhet. Det er ikke oppbevart noe som helst fra foreningen i disse årene, hverken forhandlingsbok, regnskapsbøker eller lignende. Det kan således ikke meddeles noe om generalforsamlinger, styrevalg etc.

I byens aviser for 1848 har jeg ikke funnet noe om foreningen, men at den har vært i virksomhet til ut på sommeren fremgår av Conrads musikkhistorie, hvori det står: «Haandværkernes Sangforening vedblev sin virksomhed under Conrads ledelse indtil dennes afreise fra byen i 1848.» Videre gir Conradi opplysning herom i «Morgenbladet» 31. januar 1855, som jeg senere skal komme tilbake til.

*

Før jeg går videre i omtale av Håndverkernesangforeningens liv og virksomhet skal jeg fortelle litt om dens stifter og første instruktør: komponisten *Johan Gottfried Conradi*. Han var født i Tønsberg 17. april 1820. I sin ungdom interesserte han seg meget for musikk, men først etter å ha tatt farmasøytisk eksamen (faren var apoteker) besluttet han seg til å bli musiker. Hans først utgitte komposisjon, noen danser, så dagens lys i 1843. Conradi satte musikk til en leilighetskantate, som Henrik Wergeland hadde skrevet, og kom i vennskapsforhold til ham. Den ble oppført i Vår Frelses kirke i 1844. Samme år som han stiftet Håndverkernesangforeningen, 1845, hadde han som nevnt stiftet en Handelsstandens sangforening. Etter et par års virketid gikk den inn for senere, i 1847, å rekonstrueres av Joh. D. Behrens. *Men Conradi er altså mannssangens egentlige far i Norge.*

I 1848 begynte han et 5 års reiseliv til østlandets byer for å virke for musikklivets fremme ved å danne sang- og musikkforeninger. Interessert og utrettelig for sin saks fremgang la han planen til et sangerstevne. Dette ble holdt 25. august 1850 på Bastø, og er *det første her i landet*. I 1851 stiller Conradi seg igjen i spissen for et sangerstevne, denne gang i Tønsberg, hvor sangere fra 6 byer deltok. Ennå en gang planla Conradi et sangerstevne, pinsen 1852 i Horten.

Samme år finner vi Conradi som musikkdirektør ved det nettopp opprettede Norske Teater i Møllergaten. Teatret begynte sine forestillinger 4. oktober 1852 med Bjerregaards 2-akts vaudeville «Krydsbetjenten», hvortil Conradi hadde skrevet musikken.

Imellom 1855 og 1857 oppholdt Conradi seg i utlandet, fornemmelig i Leipzig.

Etter sin tilbakekomst til Oslo, som fra nå av ble hans virkefelt som sanglærer og korinstruktør, var han Håndverkernesangforeningens dirigent 1857—62 (etter Paolo Sperati), og han grunnla sammen med Kjerulf de såkalte abonnementskonserter. Det ble gitt større orkestresaker, bl. a. symfonier og korsaker. Dette for-

søk på å gi den høyere musikk en plass i vårt samfunn lyktes over all forventning, og gav Conradi anledning til å vise at han også kunne mestre større verker for kor og orkester. Han innstuderte selv korene og orkesteret og førte det hele fram på en verdig måte.

Om Conradis evner som dirigent skriver Halfdan Kjerulf i et brev 20. desember 1857: «— — — Og høiligg overrasket er jeg blevet ved at se, at min Collega Conradi har Talent som Dirigent. Hans Energi fra Først til Sist kan ikke noksom roses. Og dette, af begge Theatres Spillemand sammensatte Orkester, spillede med Lyst og Enighed, som forbausede mig. Saa vidt jeg kunde mærke, er ogsaa Stemningen inden Orkestret gunstig for Conradi. Man erkjender at han tager Tingen med en Nøiagtighed som Sperati ikke kjender til og med Strenghed, som muligens nu og da forekommer En og Anden af disse Karle vel stor. Det er mærkværdigt, hvad Conradi har vundet i Musiksands.»

Blant Conradis komposisjoner har særlig hans mannsanger slått an, blant dem den vakre «Solnedgang» — en perle innen mannsanglitteraturen. Sangen er til egnet Håndverkersangforeningen på dens stiftelsesdag i 1853. Det foreligger flere hefter mannsanger fra ham. Han skrev musikken til Chr. Monsens historiske drama «Gudbrandsdølene», som ble oppført 6 ganger på Christiania Teater. Han utgav et par hefter sanger med pianoakkompagnement og 30 sanger til bruk i skolen og en rekke tistemige sanger til skolebruk.

De som ønsker å stifte nærmere bekjentskap med Conradi og hans arbeid for mannsangen henvises til en artikkelserie som jeg offentliggjorde i «Sangerposten» 1916: «Trek av den nordiske mannsangs historie.»

Conradi døde 20. september 1896. Den 18. juni 1902 ble en byste avsløret på hans grav på Vår Frelses gravlund, reist av sangere.

*

Håndverkersangforeningen tok seg altså ferie sommeren 1848, som den har gjort gjennom mange år. Imidlertid var dirigenten, Conradi, reist fra byen tidlig på sommeren som før fortalt. Da høsten kom stod sangforeningen uten dirigent. En del av foreningens medlemmer ble da enige om å sammenkalle et møte og rekonstruere foreningen. Oppfordringen avertet i «Norske Intelligenssedler» 2. september, og møtet holdtes søndag 3. september i Den tekniske forenings lokale. Foruten den gamle forenings medlemmer meldte seg også flere nye, således at det i det hele ble 74 mann. «Konstituerende møte» ble holdt 10. september, men først i et møte 17. september foregikk styrevalg etc. På dette møte ble også Joh. D. Behrens valgt til instruktør.

Spørsmålet om Håndverkersangforeningen av 1848 var å betrakte som helt ny eller bare en fortsettelse av foreningen fra 1845 synes til å begynne med ingen å ha ofret en tanke. Men etter noen års forløp sees det å være blitt aktuelt. I et foreningsmøte den 2. februar 1855 ble avgitt den erklæring at «Foreningen er ganske uavhengig av den i 1845 stiftede Haandværkersangforening, ligesom dens selvgivne Love er væsentlig forskjellige fra hins».

Dette lyder jo nok så krigersk, og hermed henger det således sammen:

I «Christianiaposten» 21. januar 1855 stod det en musikkannmeldelse som lød slik: «I disse Dage er udkommet «Fire Sange for Mandsstemmer komponerede og Haandværkersangforeningen i Christiania tilegnede af J. G. Conradi». Heftet inneholde: Haandværkersang, Skøitelothersang, Solnedgang og Soldater, der gaar i Krig. Ligesom det er en Kjendsgjerning at Sangen i den senere Tid her i Landet har gjort raske Fremskridt, saaledes maa det vistnok indrømmes at det for en Del skyldes den driftige Komponist af de heromhandlede fire smukke Sange, idet denne ikke alene, som han paa Titelbladet angiver, er Haandværkersangforeningens Stifter, men ogsaa med Stiftelsen af forskjellige Sangforeninger rundt om i Østlandets Smaabyer har bidraget til de Selskabslivet i saa høi Grad forædlende Sangøvelser.»

Denne musikkannmeldelse gav anledning til en avis-polemikk. Sangforeningens styre gjør i bladet oppmerksom på «at Hr. Conradi ihvorvel Stifter af en ældre indgaaet Haandværkersangforening, dog ikke har stiftet den Haandværkersangforening, hvilken ovennævnte Sange er tilegnede, likesaalidt som han har havt nogensomhelst Indflydelse paa dens fremtidige Udvikling».

I et gjensvar 31. januar fremlegger Conradi sitt syn: Det var omtrent samme sangerbestand i dem begge, og den «nystiftede» fortsatte den gamles virke etter en sommerferiepause. «I 1845 dannede der sig paa min Foranledning en Haandværkersangforening, som jeg dirigerte til Sommeren 1848, da Sammenkomstene som det ofte gaar i Sommertiden, mere og mere gik istaa, uden at Foreningen havde opløst sig. Om Høsten 1848 samledes endel af Medlemmene atter og begyndte med et Antal nye Medlemmer den afbrudte Virksomhed, efter i et Møde i Den tekniske Forenings Locale at have, blandt flere foreslaaede Sanginstruktører (Behrens, Arnold, Lindeman og Undertegnede) valgt den Førstnevnte som saadan. Kort efter forlod jeg Christiania for lengere Tid.

Sagen er forresten i og for sig af saa godt som ingen Betydning. Da det er en Kjendsgjerning at den senere Sangforenings aktive Medlemmer i Begyndelsen for Største Delen bestod af Deltagere i den tidligere Sangforening, vil min Fortjeneste af Sangens Udbredelse blandt Haandværkerne, om jeg har nogen, ikke blive et Haarsbred større eller mindre, enten den senere Sangforening betragtes som Fortsettelsen af den tidligere, eller som aldeles ny oprettet. At jeg skulde have havt nogen anden Indflydelse paa Sangforeningens «fremtidige» (?) Udvikling, har jeg ingen sinde engang antydning, og det synes saaledes unødvendigt af Foreningen at gjøre nogen Protest derimod.»

Conradi sendte også et brev til sangforeningens styre, hvori han uttaler at han overlater avgjørelsen av spørsmålet om hvorvidt han var stifteren eller ikke, til sangforeningen selv.

Fritt har nok ikke foreningen stått med sin beslutning i saken. Det var nemlig innløpet et brev fra Behrens, som noen tid i forveien var fratrådt som dirigent og var blitt foreningens æresmedlem. Og i

dette merkverdige brev *forlanger* han at sangforeningen skal erklære Conradis påstand for uriktig!

Hva interesse Behrens kan ha hatt av å blande seg i saken er vanskelig å skjønne, for han kunne dog ikke tenke seg muligheten av at han selv skulde få æren av å ha stiftet den forening, som blant flere ansøkere valte ham til instruktør. Av et brev fra Behrens av 30. mars 1854, hvori han sier opp sin stilling som dirigent, fremgår også at han ikke kan ha tenkt på dette. Muligens kommer en løsningen nærmest ved å tenke seg at Behrens fryktet for at Handelsstandens Sangforening også kom til å tilfalle Conradi hvis Håndverkersangforeningen gikk den vei? I hvert fall må intriger og personsspørsmål ha voldt striden, og Behrens' drabanter har ved denne leilighet som så ofte ellers hatt vel travelt med å fremheve hans fortjenester, denne gang ved å prøve å sørge for at han ikke fordunkledes av en annen.

I denne forbindelse kan nevnes, at mens Behrens var Håndverkersangforeningens dirigent i henved 6 år, var han dirigent for Handelsstandens Sangforening gjennom 40 år (til 1887) og for Studentersangforeningen et like langt tidsrom til 1889, året før han døde, og han var ubestridt det mest lysende navn i norsk mannskorsang i siste halvdel av forrige århundre.

Et direksjonsmøte i sangforeningen var blitt sammenkalt allerede dagen etter den første artikkels fremkomst i «Christianiposten», nemlig 22. januar, og en besluttet her å forelegge saken for medlemmene. Møtet ble holdt 2. februar, hvor den før nevnte resolusjon ble fattet og oversendt Conradi, samtidig som den ble offentliggjort i «Christianiposten». Den lød:

«Herr J. G. Conradi!

Idet Kristiania Haandværker Sangforening herved fremsender sin skyldigste Tak for den af Dem mod Foreningen viste Opmærksomhed ved at tilegne denne de af Dem i disse Dage udkomne firstemmige Mandsange, hvoraf De godhedsfuldt har tilstillet Foreningen 4 Eksemplarer, skal den tillige svare paa et fra Dem tilstillet Brev, der angaar en Sag i hvilken De erklærer Foreningen som Deres Dommer, stolende paa en upartisk Opfattelse af Forholdene.

Efterat Deres Brev i Foreningens Møde igaaftes var oplæst, diskutertes de af Dem deri opgivne Motiver, efter hvilke De fandt Dem berettiget til at nævne Dem som Stifter af den for Tiden eksisterende Haandværkersangforening. Efterfølgende er Foreningens Kjendelse: Efter Opfordring i «Kristiania Intelligenssedler» for 2. og 9. September 1848 samledes endel Haandværkere med flere Andre udenfor Standen i Den tekniske Forening, hvor de dannede sig en Sangforening og valgte Hr. Behrens til Instruktør. At der blandt de saaledes Sammenkaldte og selv af de Sammenkaldede var flere som havde været Medlemmer af den af Dem i 1845 stiftede Haandværkersangforening som imidlertid var opløst af sig selv, kan ikke give Dem Anledning til at overtage den nuværende Haandværkersangforening som en Fortsættelse av den af Dem stiftede. Vor Forening har en af Dem fuldkommen uavhengig Tilblivelse og erholdt først efter i nogen Tid at have været i Virksomhed sit nuhavende Navn; i den første Tid benævntes den med «Den i Den tekniske Forenings Locale stiftede Sangforening»,

likesom dens selvgivne Love er væsentlig forskjellig fra den Forenings Love, som De har stiftet.

I Bestyrelsen for Kristiania Haandværkersangforening

H. F. Hansen,
p. t. Ordfører.»

Som en ser har foreningen et eneste moment å anføre, nemlig *navnet* på den nye forening: «Den i Den tekniske Forenings Locale stiftede Sangforening»; derimot er ikke vendingen at «der blandt de Sammenkaldte ... var flere som havde været Medlemmer» videre overbevisende, siden jo hovedmassen var gått over.

At Conradi har vært i god tro og ikke ant noen ugler i mosen, fremgår av hans fine og overlegne svar i «Morgenbladet» 16. februar, hvorav en må feste seg ved den interessante opplysning at det opprinnelig ikke i styrets øine har hatt noe å si hvem som fikk æren av å kalles foreningens stifter.

Av Conradis svar hitsettes: «... At jeg, da jeg paa Titelbladet af mit udkomne Arbeide tegnede mig som Foreningens Stifter, ikke kunde tænke paa at undersøke Udtrykkene i 6 Aar gamle Avertissementer i «Intelligenssedlene», vil vel heller ikke Nogen undres over, da jeg baade selv ansaa min Ret til denne Benævnelse for utvivlsom, og desuden Sangforeningens Bestyrelse, der forud var vidende om at jeg vilde benævne mig saaledes, dengang ikke gjorde nogen Bemærkning derved. Da jeg imidlertid ser, at den nærværende Sangforening ikke vil gjælde som Fortsættelse af den ældre, skal jeg gjerne give Slip paa den av mig anvendte Benævnelse, og beder Enhver, der maatte komme i Besiddelse af de sidste af mig udgivne Kvartetter, at rette det paa Titelbladet brugte Udtryk «Foreningens Stifter» til «Stifter af den første Haandværkersangforening i Christiania.»

Conradi og hans venner har ikke benyttet det argument som ligger i at hans bilde sammen med Behrens' og Speratis prydet veggen ved festen 23. september året før i «Hotel du Copenhagen». Ikke et menneske nektet ham altså dengang en sideordnet plass, hva det måtte tydes som at han, som intet hadde med foreningen av 1848 — annet enn som komponist —, ennå blev betraktet som dens far.

Fra møtet i sangforeningen da stiftelsesåret ble fastsatt til 1848, kan jeg opplyse at langt fra alle medlemmene var klar over det standpunkt som ble tatt. Det hevet seg røster imot. Men ved avstemningen var det bare en som hadde manns mot til å stemme imot, og denne ene var urmaker *Petter Andersen*, medlem av foreningens styre fra 1848. Han lot seg ikke skremme av Behrens' forlangende. Jeg har dette fra salmakermester *H. P. Hansen*. Han var født i 1820 — samme år som både Behrens og Conradi — ble 97 år gammel og var åndsfrisk til det siste. Han var med i Håndverkersangforeningen fra dens første tid og satt inne med megen viten om foreningens liv fra dengang. Han fremholdt også at sangerne ikke stod fritt ved avgjørelsen.

Flere har påtalt den urett Conradi var gjenstand for. Jeg skal først og fremst sitere musikkforskeren, dr. *O. M. Sandvik*, som i «Tidens Tegn» i 1918 skrev om «Conradi og norsk mannssang» bl. a.:

«Studentersangforeningen og Handelsstandens sangforening har begge ved sine respektive 50-års jubileer gitt en oversikt over de første mannssangens år hos oss, og det er da Joh. D. Behrens som begge nidkjært hevder som sin spesielle skydshelgen der får æren av å ha skapt mannssangen i Norge. Men Håndverkersangforeningens annaler kan supplere og modificere disse opplysninger, som hittil har stått uimotsigelige. Det avertissement som 8. november 1845 innrykkedes i «Morgenbladet» med oppfordring til håndverkere om å danne en sangforening, har som underskrift J. G. Conradi, og den nye sangforening hadde en forgjenger også skapt av samme mann, nemlig den sammenslutning av akademikere og håndverkere av 1843, som vistnok må kaldes den første mannssangforening i Norge. Man skulde ha ventet at Conrads navn i alle fremstillinger av mannssangens historie iallfall hadde forekommet jevnside med Behrens', så meget mere som Handelsstandens Sangforening egentlig er stiftet av ham. Men der synes tidlig å ha vært krefter i virksomhet for å holde ham nede. Skjønt nemlig den fra høsten 1848 atter påbegyndte Håndverkersangforening bestod av omtrent de samme sangere som den forening der sluttet sine prøver, en kan ikke si sin virksomhet før sommerferien, nektes det dog Conradi å få æren av å ha stiftet Håndverkersangforeningen. Det var 6 år senere at striden om denne faderære opstod. Om denne ikke videre tekkelige episode kan man lese nærmere i det skrift som foreningen utgir. Men dens praktiske resultat ble at foreningen kom til å berøve sig selv 3 leveår. For Conradi var den nevnte avgjørelse en av de mange skuffelser han etterhånden fikk smake. Det kostet den gang å være utenfor klikken. Men for oss som nu lever, må det bli en kjær plikt å gjeninnsette Conradi i hans rettigheter. Hvad mannssangen angår er han ubestridelig den første som har skjont at denne kunstart hadde en fremtid hos oss, og den første som har fått igang de store stevner og tillike som komponist en av våre fineste mestere i behandlingen av mannsstemmene. Så anerkjent som Behrens er, er det ingen fare for at hans fortjenester skal lide altfor meget avbrekk ved at en annen også får sin plass i solen, i sandhetens navn. Den som ser uhildet på disse menn, vil måtte konstatere at Behrens ved nærmere eftersyn er noe mindre enn han synes å ruve til i levende live, og på den annen side må han rykkes ganske anderledes i forgrunnen den beskjedne mann som fikk den

lodd å stå i skyggen. Dette så meget mere som Conradi må ha vært en ualmindelig sympatisk personlighet, en samtidig steil og fin natur som manglet enhver evne til å albue sig frem.»

Jeg gjengir også en del av en artikkel av boktrykker B. A. Wium i «Sangerposten» i tilslutning til min omtale av Conradi i samme blad:

«Der lever mange sangerbrødre omkring i landet som står i takknemlighetsgjeld til Conradi og bevarer minnet om ham blandt sine mest lysende erindringer. Vår store landsmann Johan Svendsen uttalte ved en anledning: «Særlig takker jeg dig, Conradi — ved dig og gjennom dig har jeg vunnet frem til tonetemplets høieste helligdom.» Enhver av Conrads disiple kan gi Svendsen medhold i disse ord, og om ikke alle har nådd «tonetemplets høieste helligdom», så har Conradi ganske sikkert anvist veien og bragt de aller fleste en sterk forståelse av og dyp hengivenhet for tonens skjønnhet, dens rikdom og makt.»

Wium hadde selv stått under Conrads taktstokk i Arbeidersangforeningen og fått føle noe av «kunstens hellige ild» fra den gamle fører, «han som fra første stund var med å bane vei for sangens makt i Norden». En anmeldelse av Kristiania Håndverker Sangforenings Historie i «Norges Håndverk» 1921 avslutter herr Wium med en appell om at «gammel uretfærdighet i størst mulig utstrækning må bli gjort god igjen».

Jeg har forsøkt best mulig å utrede det gamle omtvistede spørsmål: Vår forenings stiftelsesdag. Spørsmålet om å gjenopprette den gamle feil har ofte før vært brakt på bane, men drøftelsene har hittil ikke ført til noe. Tiden må nå være inne hertil, da vi nærmer oss vår forenings 100-årsdag. Det er ingen grunn for Håndverkersangforeningen til å berøve seg 3 leveår.

Konklusjonen må bli en oppfordring til Oslo Håndverkersangforening å gjøre om den formalistiske beslutning fra 1855 og la sangforeningen få den stiftelsesdag den med rette tilkommer. La det fastslås at foreningen er stiftet i 1845 den 7. november, den dag da Conradi skrev sitt opprop til dannelsen av håndverkersangforeningen.

*

Etter at foranstående foredrag var holdt i et godt besøkt møte i sangforeningen, ble stiftelsesdagen drøftet. Det var sterk stemning for å feire foreningens 100-års jubileum i 1845. Saken skal endelig avgjøres på generalforsamling i høst.